

MUUSIKAELUST JA ARTUR KOORTIST RAKVERE
ÕPETAJATE SEMINARIS 1919.a. SÜGISEST KUNI 1924.a. KEVADENI.
RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARI III LENNU ESKURSIOONIST SAARE-
MAALE, KLASSIJUHATAJAST GEORG KULDVEREST NING ÕPILASEST
VIKTOR TURPIST.

Rakvere Õpetajate Seminar alustas tegevust 1919.a. sügisel Rakvere ühisgümnaasiumi ruumides teises vahetuses. Seminaris ruumides oli sõjaväe haigla.

Muusikaelu esimesel õppeaastal Rakvere Seminaris oli vähe, sellepärast pole sellest ka palju kirjutada.

Muusika õpetajaks oli tuntud helilooja Girillus Kreek, kes tuli alati klassi piibuga, tundi alustades pani piibu klaveri peale ja klassist lahkudes võttis jälle piibu pihku.

Laulmise tundides piirdusime peamiselt solfeggio laulmisega (solmiseerimisega C.Kreegi väljend). Õppisime tundma astmevahesid ja neid laulma. Koorilaulmist ei olnud. Õppisime laulma laulu "Sind surmani küll tahan" esimese osa üksikuid hääli. Teine osa pidi olema raske, "las see jääb edaspidiseks" ütles C.Kreek.

Klaveritunde ei olnud, sest puudusid nii õpetaja kui klaverid. Teises vahetuses töötades polnud selleks ka aega.

1920.a. veebruaris-märtsis puhkes Rakveres plekiline sootõbi, mis võttis mitmeid elusid. Direktor V.Raam kutsus meid saali ja rääkis olukorrast ja ütles: "Seminar peab Rakverest välja minema. Kui meie sellega päästame ka ühe inimese, on väljaminek õigustatud". Ta leidis sobivad ruumid Kunda lähedale Malla mõisa hoonesse. Ruumid olid alles uued ja hästi säilinud, sõjast ja sõjaväest puutumatud ja puhtad. Koht oli ilus. Maja oli pargi sees kõrgel Martsa kaldal ja maja teise korruse tasaselt katusel oli ilus vaade kaugele merele. Maja taga oli suur ja hästi hoolitsetud park, mis ulatas kaugele mööda Martsa kallast ja kaldast alla Letipää neemeni.

Kevad tuli vara ja oli haruldaselt päikesepaisteline, soe ja ilus. Maja ümber oli palju ilupuid ja -põõsaid, kus lak-

sutasid õõbikud. Tegime tundide ajaks klassi aknad lahti ja kuulasime õpetajate jutu ajal ka õõbikute ja paljude teiste lindude siristamist. Õpikud polnud veel ilmunud. Õpetajad tarvitasid vanu venekeelseid õpikuid, tõlkisid ja refereerisid meile sealt. Konspekteerisime kuuldu ja kes osav, andis õpetaja jutustuse järgmisel tunnil sõna-sõnalt edasi. Ainuke õpperaamat oli Anton Kasemetsa "Muusika algõpetus" mis ilmus 1919.a. Õpetaja C.Kreek andis meile sealt peatükk peatüki järele pähe õppida. Õppimiseks polnud õiget ruumi määratud. Õppisime elutubades. Ilusa ilmaga võis õppida ka maja teise korruse tasasel katusel, seal oli selleks ka laud ja pingid. Peale kirjalikkude ülesannete täitmist võis lahkuda parki jalutama. Ei nõutud pidevat õppetundides olekut, peasi et järgmisel päeval tundides oskasid vastata. Mäletan, et istusin kord kaugel Martsa kaldal pehmel samblal kaasõpilase Joosep Petersoniga (Peterson oli Seminaris ainult ühe aasta, ei saanud "solmiseerimisega" hakkama ja lahkus. Õppisime seal Anton Kasemetsa õpikust pianosid, fortesid, ise vaatsime aga merele ja silmad otsisid kaugelt silmapiirilt mõnd valget purje. Neid polnud küll alati näha, kuid vahel õnnestus see meil siiski.

Minuga ühes klassis õppis Artur Koort, kes oli kodus saanud isalt muusika õpetust ja peale Rakvere Linnakooli lõpetamist õppinud Tartus 2 aastat Läti päritoluga saksa soost muusikapedagoogi, orelikunstniku Rudolf Grivingi eramuusika koolis orelil mängu. Et Griving haigestus, lõpetas muusikakooli tegevuse 1919.a. A.Koortil jäi veel 1 aasta õppida. Sama aasta sügisel alustas tegevust Rakvere Õpetajate Seminar ja Artur Koort jätkas õpinguid Seminaris. Temal oli juba saadud tubli muusikaline ettevalmistus Tartus Grivingi muusikakoolis.

Artur Koort tõi Rakvere Tuletõrje Ühingu pööningult Malla komplekti vanu maha jäetud lömmis puhkpille ja jagas need Seminaris poistele välja. Pillid korrastati, puhastati, häälestati ja algas õppimine. Mõned poisid olid Rakvere Linnakoolis puhkpilli orkestris mänginud, neil oli asi lihtne. Teised algasid heliredeli õppimisega. Mõne nädala jooksul oldi niikaugel, et võidi kevadel kooli lõpuaktusel esineda. Direktor V.Rasm oli vaimustuses ja ütles, et õpilane Koort võib kord rahvakooliõpetajana muusika alal palju korda saata. Võibolla ripub Seminaris seinal kunagi Artur Koorti pilt.

Teist õppeaastat alustas seminar omades ruumides Rakveres. Õpetajate peres oli muutusi. Cirillius Kreek oli lahkunud (piibu pärast oli direktoriga ütlemist). Muusikaõpetajaks tuli Rudolf Vilmansen, kes oli varem õppinud mõne aasta Peterburi Konservatooriumis, kuid sõja tõttu õpingud katkestanud. Vilmansen puhus hästi tuubat ja mängis ka viiulit ja klaverit. Õpilastel algasid ka klaveritunnid. Klaveriõpetajateks tulid kaks naisõpetajat Vassiljeva ja Neumann. Nooremates klassides õpetas klaverimängu Vassiljeva ja vanemates klassides Neumann.

Klavereid muretseti juurde. Õpilased said Seminari klaveritel harjutustunnid umbes 1 tund nädalas. Ettemäng muusikaõpetajale kestis 10-15 minutit. Seda kõike oli vähe, et saada vajalikku ettevalmistust muusika õpetamiseks. Paljud õpilased otsisid võimalusi linnas harjutamiseks. Mina tõusin sageli hommikul kell 5 ja läksin Seminari kell kuus, et enne tunde paar tundi harjutada.

Õpetaja Vilmansen organiseeris Seminaris umbes 100 liikmelise segakoori ja 18 liikmelise orkestri. Segakoor algas lihtsamate lauludega nagu: "Kaunimad laulud", "Oh laula ja hõiske", "Tule koju", "Tuljak" ja teised. Orkester õppis mõned lihtsamad kontsertpalad esinemiseks ja palju tantsulugusid tantsule mängimiseks. Seminari peol laulis segakoor ja esines orkester. Tantsuks mängis jälle oma orkester. Sellises koosseisus käisime ka väljaspool Seminari esinemas. Esinesime Rakvere käsitöölise seltsimajas ja Kadrinas.

Vilmansen ei pööranud erilist tähelepanu laulude dünaamikale, oli liiga mugav. Seepärast ei pääsenud ka Seminari segakoori laulud Vilmanseni juhatusel eriti mõjule, kuigi lauljate materjal oli hea. Oli tulemas 1923.a. üldlaulupidu. Vilmansen asus hoolega laulupeo kavas olevaid laule õpetama.

Suvevaheajal kutsus õpilane Artur Koort kokku need Seminari õpilased, kes linnas elasid ja moodustas nendest 20-25 liikmelise segakoori-kammerkoori. Artur Koort töötas laulud läbi erilise hoolega ja pani suurt rõhku laulude dünaamikale, eriti pianole ja pianopianissimole. Nootide saamisega oli raskusi. Segakoori laulude noote polnud müügil. Neid tuli otsida üksikutest varemilmunud kogudest ja vanadest "Laulu ja mängulehtedest". Koort tuli vastava laulu noodiga minu juurde Rakvere vallamajja ja palus see õhtuks paljundada ja laulma tulla kaasa võtta. Seda mina ka korduvalt tegin. (Elasin Rakvere vallamajas oma venna juures ja minul oli võimalik kasutada

valla paljundamisvahendit (šapirograafi).

Sellel ajal korraldati palju pidusid heategevaks otstarbeks. Sõja järel oli palju orbusid ja oli algamas Rakveresse uue kultuurimaja ehitamine loteriide, pidude ja korjanduste teel saadud summadega.

Koort käis oma väikese kooriga mitmel pool esinemas. Meie laule võeti kõikjal väga soojalt vastu. Esimesest laulust peale nõuti kõikide laulude kordamist ja viimast laulu tuli mõnikord isegi kolm korda laulda. Seda põhjustas Koorti kui noore koorijuhi haruldane meisterlikku. Hea koorijuhi oli ka Viru maavalitsuse haridusosakonna juhataja Ernst Roosenberg-Raatma, kuid Koort töötas laulud dünaamiliselt paremini välja.

1922.a. kevadel käis meie klass Narvas õppereisil. Õpetajana oli kaasas muusikaõpetaja R.Vilmansen. Vaatlesime vana Narva vaatamisväärsusi., Narva koske, muuseumi, raekoda, Narva-Jõesuud. Jalgsi läksime Narva-jõesuust mereranda mööda Utriani ja sealt mööda maanteed Vaivarasse. Öhtul läksime Vaivara rahvamajasse tantsima. R.Vilmansenil oli truba kaasas. Ta istus näitelava servale ja mängis tantsulugusid. Meie tantsisime. Vaivara noored kuuldes, et rahvamajas tantsitakse, tulid ka saali ja varsti oli saali põrand tantsijaid täis. Toimus ootamatult Rakvere ja Vaivara noorte sõbralik kohtumine. Hommikul läksime jalgsi edasi kõrgele martsa kaldale, Jellissejevi kauni lossi juurde ja edasi Jõhvi. Jõhvist sõitsime rongiga hilja öhtul koju.

Vilmansen mängis üksi trubaga tantsuks ka seminari pidudel enne kui orkestri asutas.

Vilmansen oli seminaris muusika õpetaja ainult kaks aastat. 1922.a. sügisel tuli Rakvere Õpetajate Seminari muusika õpetajaks Diekvart, kes oli õppinud Leipzigi konservatooriumis kompositsiooni ja orelimängu. Diekvart komponeeris meile igaks laulutunniks uue keerulise trioolidega laulu, mida meie ühe tunniga selgeks ei saanud. Järgmisesse tundi tuli ta jälle uue lauluga ja nii see kordus kuni kevadeni. Koolipidudel esinesime üldlaulupeo lauludega. Suure osa peokavast täitis õp. Diekvart virtuooslike omaloominguliste klaveripaladega.

Kui laulmise tund oli viimane tund läksid mõned naisõpilased oma noodivihikuga õp. Diekvarti juurde ja palusid teda mõnd omaloomingulist laulu noodivihikusse kirjutada. Diekvart palus noodijoonte vahele kirjutada soovitud laulu sõnad. 10-15

minuti jooksul oli uus laul valmis. Õp. diekvart istus klaveri taha ja mängis ette. Nii said paljud õpilased noodivihikutesse õp. Diekvardi komponeeritud laule. Kahju, et Diekvardi loomingust pole üldsusele midagi järele jäänud.

Rakvere keskkoolide lauluõpetaja Vladimir Kreek ei õpetanud üldlaulupeo laule. Et olukorda päästa ja võimaldada lauluhuvilistele koolinoortele 1923 aasta üldlaulupeole pääsemise, organiseeris seminari õpilane Artur Koort Rakvere Keskkoolide vahelise segakoori. Koorist võttis osa 80-90 lauljat. Õpiti selgeks 1923.a. üldlaulupeo laulud ja võeti üldlaulupeost osa.

Enne üldlaulupidu tuli teha Viru maakonna kooridega üldproove. Üldproovide läbiviijaks oli määratud laulupeo peakomisjoni poolt Rakvere rahvamaja koorijuht Ernst Rosenberg-Raatma. Rosenberg-Raatma ei jõudnud üksi suure maakonna koore läbi käia ja palus endale appi Seminari õpilase Artur Koorti, kes käis kaugemates paikades koore instrueerimas.

Paljud Rakvere Seminari õpilased, kes armastasid rohkem laulda, käisid laulmas Rakvere kirikukooris, mida juhatas August Siiak. See koor ei õppinud üksi võimalikke laule, vaid õppis ära ka kõik maakondlike ja üldlaulupidude laulud. Samuti õpiti veel suurvorme, nagu Loomist, Reekviemi, jõuluratsiooni jne. Käisin seal laulmas. Seal käis laulmas ka Artur Koort. Kui esinemise ajal oli koorijuht August Siiak koori ees, siis istus A. Koort orelil puldi taga ja mängis mis parajasti vaja oli.

Meie Seminari õpilased olime oma "Atsi" peale (nii nimetasime Koorti omavahel) väga uhked, et ta valitseb ja oskab mängida seda suurt pillide kuningat, Orelit.

Suurvormide viimistlemiseks tuli orelisaatjaks dr. Egon Pallon. Egon Pallon - kohalik kirikuõpetaja, mõtte ja usuteaduse doktor, seminari psühholoogia ja usuteaduse õpetaja, oli ka hea klaveri ja orelimängija. Võõrastav oli aga see, et ta üles koorile tulles pani suitsu ette ja sageli ka orelil taga istudes oli temal suits suus. Tema selline käitumine näitas, et see päik ei äratanud temas usulisi tundeid, vaid oli ainult koht raha teenimiseks. Vanemad koorilauljad, naised torisesid omavahel ja mõistsid Palloni hukka. Suurvormid õpiti proovide ajal hästi ära. Kontserdiks ja viimaseks peaprooviks tuli kohale Tallinna Konservatooriumi professor August Tapmann, kes

oli õpituga rahul ja tegi peapöövil vähe parandusi.

Joonistamise õpetajaks oli Seminaris Kunstnik Gustav Mootse. See õpetaja püüdis kõiki õpilasi joonistama panna. Ta ütles, et joonistamine on rahvusvaheline keel, keda kõik mõistavad keele-
oskuse peale vaatamata. Tema eelkäija, kunstnik Eduard Ole te-
gutses ainult tippudega, s.o. nendega kes paremini joonista-
sid. Mootse kutsus joonistamisrühma tundidest osa võtma kõi-
ge viletsamad joonistajad ja kevadeks oskasid kõik inimese
portree ära joonistada nii, et see täiesti oli tuntav. Mootse
ütles veel, et igal õpetajal peab olema üks kunstiala, mille-
ga ta suudab õpilasi köita.

Kui teie lähete klassi ja joonistate klassi tahvlile mõne
joonega kassi, ehk veel parem hüppel kassi ja kassi ette põ-
geneva hiire, siis puhkeb klassis rõkatav naer ja te olete
need lapsed endale võitnud. Samuti võib lapsi köita ka muusi-
ka ja hea deklamatsioon või ilmekas lugemine. Meie klassis
oli kaks poissi, kes alati musitseerisid: Artur Koort klave-
ril ja August Saukas viiulil. Õpetaja Mootse teadis seda, et
need õpilased on juba ühel kunstialal rohkem arenenud ja ei
nõudnud neilt enam joonistamist. Õpetaja ütles tundi tulles:
"Noh, Saukas ja Koort tehke meile muusikat". Saukas võttis
kastist viiuli, Koort istus klaveri taha ja algas musitseeri-
mine. Meie istusime vaikselt, joonistasime ja kuulasime muu-
sikat. Kord niisuguse tunni ajal astus ootamatult klassi di-
rektor Voldemar Raam. Direktor oli väga sünge näoga ja küsis:
"Kas Teil on siin tund, õpetaja Mootse?" Selle peale vastas
õpetaja Mootse rahulikult: "Jah, tund". Imelik, mis need õpi-
lased siin teevad, näitas direktor Koorti ja Saukase peale.
Koort tõusis püsti, Saukas hakkas viiulit kasti panema ja di-
rektor läks klassist välja. Õpetaja Mootse oli väga solvunud,
et direktor temale klassi ees märkuse tegi ja ütles: "Saukas
ja Koort musitseerige aga edasi". Niisugused joonistamise tun-
nid muusikat kuulates kestsid kuni kevadeni.

Meie ei tea, missugune jutuaajamine toimus direktori ja
õpetaja vahel, kuid kevadel õpetaja Mootse lahkus.

Samal kevadel lahkus ka muusikaõpetaja Diekvart.

1923.a. suvel 9. augustil toimus Narva-Jõesuus Viru-Ingeri
laulupidu. Sellest laulupeost võttis osa palju koore. Mitmed
seminari õpilased käisid sellel laulupeol Siiaiki kooriga. Ühend-
koori üldjuhiks oli Tallima Konservatooriumi õpilane Tuudor
Vettik. Mõnus oli selle tulihingelise, suure veenmisjõuga koo-
rijuhi all laulda. Laululava oli Kuursaali ees pargis, põliste

suurte mändide all. Mäletan, et M. Saare Põhjavaimu lauldes: "Mets mühab ümberringi, ma seisn lagedal ja mõtlen, küll armas on elu siin Põhjataeva all", veeresid paljudel lauljatel pisarad mööda palgeid alla.

1923.a. sügisel tuli Rakvere Seminari muusikaõpetajaks soomlane Ewert Mesiäinen. Mesiäinen tõi Seminari muusikaellu palju uut. Ta õpetas muusika teooriat Soome kuulsa muusikapedagoogi Aksel Tõnuddi meetodi järele. Tutvustas meid ka harmoonia põhimõtetega ja laskis harmoniseerida lühikesi viisikesi ja kadentse. Seminari laulukoor tõusis eeskujuliku kontsertkoori tasemele. Mesiäinen oli ka helilooja. Mäletan kaht tema loodud laulu: "Kevad on, kevad on" ja "Juss oli väike peremees". Koor esines eduga kooli kontsertidel ja pidudel.

Artur Koort tahtis omi võimeid koorijuhtimise alal täendada. Ta kirjutas sageli meie klassitahvlile: Täna kella 16-18ⁿⁱ klassi laul. Meie klassis oli 26 õpilast. 16 tüdrukut ja 10 poissi. Kõik olid head lauljad ja häälerühmadessegi jätkus parajasti kõiki hääli. Artur Koort kordas varem kooli kooris õpetatud laule ja õpetas ka mõned uued laulud. Meie laulud kõlasid hästi. Selle kooriga meie esinemas ei käinud. Tuli kevad, eksamid ja kooli lõpetamine. Oli kiire.

Esimesel õppeaastal oli meie klassijuhatajaks bioloogia õpetaja Karl Reimann, kes uppus Emajõkke 1920.a. suvel, olles suvesessioonil Tartu Ülikooli juures.

Teisel õppeaastal tuli meile klassijuhatajaks matemaatika õpetaja Georg Kuldvere, kes jäi meile klassijuhatajaks kuni 1924.a., mil lõpetasime Seminari.

G. Kuldvere oli pärit Rakvere linnast ja tsaariajal peale Gümnaasiumi lõpetamist läinud Venemaale õnne otsima. Venemaal oli ta töötanud matemaatika õpetajana ja oli õppinud paar aastat ülikoolis matemaatikat. Viimane töökoht enne kodumaale tulekut oli temal Krimmis Jaltas. Ta näitas meile sageli oma tehtud fotosid Venemaast, Krimmist, Jaltast jne. Ta õpetas ka meid fotografeerima. Minule hakkas see ala kohe meeldima. Viimasel õppeaastal andis G. Kuldvere minule ühe õpilasgrupi juhendada. Ühest minu juhendamisel olnud õpilasest sai hea fotograaf, kes hiljem õpetajana tegutses ka foto alal.

G. Kuldvere oli väga sõbralik ja kõigiti abivalmis, sellepärast hakkasime hüüdma teda "onkuks". Pikapeale sai ta

teada, et teda "onkuks" nimetatakse. Ta ei pannud seda pahaks. Kord leidsime klassitahvlielt sellise kutse: "onku" palub oma klassi täna kell 17 oma juurde teed jooma ja pilte vaatama.

Õpikud olid visad ilmuma. Õpetaja G.Kuldvere tõlkis venekeelsetest õpikutest meile peatükk peatüki järel geomeetriat, trigonomeetriat jne., mida mina šapirograafil paljundasin kogu klassile. Samuti paljundasin ma ka kooliajakirja "Looduse harrastajad".

G.Kuldverel matemaatika õpetaja kutset polnud. Tema puudulikud teadmised tulid ilmsiks tahvli juures mõnd algebra ülesannet lahendades. Ta lõi käega ja ütles, et see ülesanne ei annagi lahendada.

Viimasesse klassi üle minnes oli suuline ülemineku eksam matemaatikas komisjoni ees. Eksami eelõhtul tahtis klassijuhataja võimlas tervele koolile kino näidata. Et võimlas seinakontakti polnud, tuli vool üle koridori kooli sööklast juhtmetega saali tuua. G.Kuldvere kutsus mind appi juhtmeid üles panema ja kino näitama. Vastasin, et homme on eksam ja mina ei kavatse üldse kinno tulla, sest pean õppima. Praegu tean vaevalt esimest teoreemi. "Onku" ütles sellegepeale, et tulge aga appi, kui esimest teoreemi teate pole midagi katki. Läksingi appi. Kinost koju saabudes õppisin pool ööd kogu kursust. Teisel päeval eksamiskomisjoni ees küsis õpetaja mind esimesena ja laskis tõestada esimest teoreemi. Sain kõrgema hinde hea (sellel ajal oli hindamissüsteemis kolm hinnet: hea, rahuldav, puudulik). G.Kuldvere käitus "onkulikult", küsis seda, mida ütlesin teadvat. Ta usaldas mind, sest tema klassijuhatajaks oleku aegu olin klassi poolt valitud klassivanem.

Seminari lõpetamist 1924.a. juunis tähistasime kahenädalase ekskursiooniga Saaremaal.

Ekskursiooni juhiks oli klassijuhataja G.Kuldvere. Ta juhendas meid põhjalikult pikaks jalgsimatkaks. kõigepealt tuli end varustada tugevate, jalga mittevaevavate jalanõudega. Otstarbekas riietus, seljakott mõnede hügieenivahenditega, teki ja linaga jne. Söögikraamiks soovitas võipaberisse mähkida väikese tüki soola pekki, et oleks külast leiba ja piima saades killuke soolast leivale lõigata.

Mitmetel polnud vastavat varustust ja loobusid ekskursioonist.

Reis algas Virtsu sadamast laeval Kuivastusse ja sealt

läbi Muhumaa üle tammi Saaremaale. Kohti, kus peatusime või mida vaatlesime pole enam kõiki meeles. Meeles on see, et läbisime palju kadakasi karjamaid, ümarate, lammaste poolt ära püगतud kadakatega ja et kõigil oli meeleolu hea. Laulsime palju. Laulsime talu õuedel, kus lõunastasime või ööbisime. Sageli juhtus ka nii, et ilusast laulust vaimustatud peremees läks aita ja tõi kapataie vahutavat saareõlut. Kapp käis ringi ja meie laulsime veel. Vahel pühkisid taat ja eit silmi ja ütlesid, et kes oleks võinud arvata, et me veel vanas ees nii ilusat laulu kuuleme. Taat võttis tühja kapa ja tõi aidast uue täie. Kapp käis ringi ja laulud aina tulid. Meie klass laulis hästi. Lauljaid jätkus iga häälerühma jaoks ja peale koorilaulu tundide oli meie lauluoskust süvendanud klassikaaslane Artur Koort, kes sageli peale tunde meile laule õpetas.

Viktor Turpi ja mind peeti välejalgseteks ja valiti ekskursiooni kaaslaste poolt maakuulajateks. Meie käisime kiirkäigul mõne kilomeetri võrra teistest ees ja otsisime paika, kus võis lõunastada või ööbida ja ka õhtust süüa. Kui oli mõni suurem puu, siis ronisime selle otsa, et uurida ümbrust ja välja selgitada küla lähedust. Teised reisikaaslased nimetasid meid puudel ronimise pärast "tarzaniteks". See nimi jäi meile reisi lõpuni.

Saarlased ootasid parajasti maamõõtjaid, sest nende karjamaad olid ühised ja maamõõtjad pidid tulema karjamaid igale talule välja mõõtma. Minul oli kaeotsas puldankotis platodega fotoaparaat ja kaenlas puust fotoaparaadi jalad. Kui meie selle varustusega kuhugi õuele ilmusime, pidasid saarerahvas meid maamõõtjateks ja hüüdsid: "mua runti penijad tulivad". Kui ära seletasime, kes olime ja palusime lõunaks piima-leiba ja kui kaaslased järele tulid ja ka laulu lahti lõime, heldis perenaine ja meie palve peale keetis mõnikord kiirkorras klimbi- või tangusupigi valmis.

Saaremaal oli olnud kunagi ka raudtee. Mõnikord liikusime ka vana raudtee tammi mööda. Rööpad ja liiprid olid ära koristatud. Saarlased seletasid, et raudteega olnud palju pahandusi. Iga peremees teinud oma krundi kohta raudteele värvavad ette. Vedurijuht avanud küll värvavad, kuid pole neid sulgenud. Värvate pärast olla värvategijaid karistatud. Enamus saarlasid pole julgenud selle masina peale minna: "ei tea, kuhu viib?" Raudteel olnud vähe tarvitajaid. Sõitjaid

olnud suvehooajal, muul ajal vähe.

Külastasime paljusid Saaremaa vaatamisväärsusi. Ranges stiilis ja paljude skulptuursete ja maaliliste kaunistustega Muhu, Põide, Valjala, Kaarma, Kihelkonna kirikut, Valjala maalinnust, Maasi ordulossi varemeid, Kaalijärve, Viidumäed. Vaatlesime Kaarma dolomiidi karjääris kaevamistöid. Kaarma surmuaial nägime palju dolomiidist hauakive, mis paljude aastate möödudes polnud tuhmunud. Viidumäe taimestik äratas erilist tähelepanu. See oli looduslik kiviktainla väga paljude taimeliikidega.

Kihelkonnal olles tahtsime külastada ka Vilsandi saart. Selleks üürisime ühemastilise purjeka ja algas sõit Kihelkonna poole. Millegipärast tuul vaikis täielikult ja purjekas jäi merele seisma. Laskime päästepaadi alla. Purjekas tugeva kõiega paadile järele ja poisid kahekaupa sõudepaati. 6 tunniga vedasime purjeka Vilsandi saarele, kuhu oli 6 km.

Vilsandil võttis meid vastu omapärane loodus ja palju, palju mitmesuguseid linde. Vilsandi oli asustatud. Seal oli ka küla ja ookervärvilisi sammeldunud õlgkatusega taluhooned. Ka rohkeaid rukkipõlde oli näha.

Meile tuli vastu Vilsandi linnuriigi valitseja, majakavaht Artur Thom. Ta tutvustas meile omapärast loodust, näitas Saaremaa haruldust - robirehtu ja kundi tubakat, nõia-hambaid ja palju teisi haruldusi. Linnupesad olid kõikjal, kuid mõnes kohas eriti tihedalt. Pidi hooliga vaatama, et linnupesale peale ei astu. Kaljulõhedes oli väga haruldaste pehmete udusulgedega hahapesi. A.Thom armastas linde ja linnud teda. Mõnikord hauduja haheema laskis A.Thomil ennast pesal silitada. Palju linde kiljus ärritatult õhus. Nad olid eriti tigidad, sest võõraid oli palju. Linnud häälitsetsid kurjalt, ka pommitasid meid. Mõnigi meist oli visiitkaardi mantlile või mütsile saanud.

Enne lahkumist kutsus lahke majakavaht meid tuppa, kus tema abikaasa kostitas meid sooja tee ja küpsistega. Toas oli täiesti uus korras tiibklaver. Viktor Turp ei suutnud end ohjeldada, istus klaveri taha ja mängis. Meie teejoomist saatis popurii tuntud lauluviisidest ja rahvalauludest. See lõbustas nii meid kui ka pererahvast. Lahkudes tänasime pererahvast haruldase lahkuse eest.

Läksime laevale, et tagasi Kihelkonnale sõita. Vahepeal oli veidi tuult tekkinud ja purjekas libises mööda peasegu

siledat veepinda. Laeval küsisin Viktor Turpilt seda nooti, mida ta Vilsandil mängis. Turp vastas, et seda nooti ei ole. Ma mängisin peast. Ma ei tunnagi õieti nooti. Ma improviseerisin mõnikord klaveritummis õpetajale ka peast.

Viktor Turp oli hea joonistaja. Ta oli koolis mitme näitusega esinenud. Laeval joonistas ta meie klassijuhataja "onku" pea ja jaotas tema aju väikesteks osakesteks: aritmeetika, geomeetria, algebra, trigonomeetria, astronoomia jne. Pea keskosas jättis suure tühja ruumi ja sinna kirjutas "Torricelli tühjus". Karikatuur käis ringi ja tekitas naeru. Juhuslikult sai "Onku" karikatuuri oma kätte. See tegi ta väga tõsiseks ja kurvaks.

Olgu siinkohal öeldud, et Viktor Turp astus sama aasta sügisel kunstikool "Pallasesse" Tartus maalikunsti õppima. Isal oli mitu last. Kõik tahtsid edasi õppida. Isalt sai Viktor ainult kooli õppemaksu ja riided. Söögi teenis ta sööklates lõunavaheaegadel klaverit mängides.

Jaanilaupäeva õhtuks jõudsime Kingissepa lähedale ühte külla. Leidsime ühes talus ööbimisvõimaluse. Õhtul süüdati küla lähedal künnal jaanituli. Ka meie läksime jaanitulele. Lõõtspilli mängis ja noori oli kogunenud palju. Seal oli valgepäiseid saaretüdrukuid ja meie võtsime neid korduvalt tantsima. Saarepoisid meie tüdrukuid ei tantsitanud. Meie tüdrukud olid solvunud neile jäetud pealtvaataja osast. Nad rääkisid, et saarepoisid kavatsesid meile pekse anda nende tüdrukute tantsitanise pärast. Võtsime hoiatust kuulda ja tantsisime edaspidi oma tüdrukutega.

Lahkusime jaanitulelt. Teeäärased põõsad särasid jaanussidest. Meel oli rõõmus noorusest, jaanitulest ja tantsust valgepäiste saarepiigadega.

Jaaniapäeva olime Kingissepas. Käisime Kingissepa lossitornis, lossikirikus, muuseumis, vaatlesime Kingissepa linna ja läksime merelahte ujuma. Kingissepa lahes on haruldaselt soe ja mudalõhnaga tervisevesi. Kingissepa laht on kolmest küljest ümbritsetud maaga ja meretuuled ei too sinna külma vett. Sellepärast oligi seal enne esimest maailmasõda mitutuhat suvitajat.

Järgmisel päeval algas meil Kingissepast laeval kojusõit. Laeval tegi "onku" minuga sinasõprust ja ütles: "Teie olite koolis "poja" ja mina "onku". "Onku" ja "poja" peavad olema omavahel sinapeal, sellepärast ütleme üksteisele Sina". Su-

rusime kätt ja "onku" rääkis edasi. Sinul on kõik teed lahti. Maa ootab kutsega õpetajaid, aga mina olin senini ainult asetäitja. Haridusministeerium kinnitas mind aasta aastalt üheks aastaks matemaatikaõpetaja kohusetäitjaks. Järgmiseks aastaks enam ei kinnitata, sest tuleb juba kutselisi. Ehkki minul on tublisti eluaastaid ja perekond, pean minema sügisel Tartu Ülikooli ja alustama matemaatikakursust otsast peale. Minu kunagisi õpinguid ei võeta enam arvesse.

Rakvere jaama ees kogunesime veel kord puntraks kokku. Olime üliõnnelikud, sest olime palju käinud ja näinud, palju laulnud. Tänsime "onkut" vaeva eest klassijuhatajana ja hea ekskursioonijuhina. Paljudele meist jäigi see viimaseks nägemiseks. Kokkutulek oli Kose-Lükatil peale II maailmasõda ja siis oli meid 26-st ainult 15 järel.

Georg Kuldvere astus 1924.a. sügisel Tartu Ülikooli matemaatiku kutset taotlema koos endise õpilase Helmi Püssiga. Nad lõpetasid ka ühel ajal nelja aasta pärast. G.Kuldvere sai matemaatikaõpetaja koha Tartu I Keskkooli ja Helmi Püss Rakvere Keskkooli. Kohtusin Rakveres Helmi Püssiga sageli ja ta rääkis, et G.Kuldverel olnud vanuse tõttu õpingutega raskusi. Helmi Püss aidanud temal praktilised tööd ära teha ja nii saanud ka tema endine õpetaja keskkooli matemaatikaõpetaja kutse.

Viktor Turp lõpetas kunstikool "Pallase" Tartus ja töötas aastaid joonistamise õpetajana. Hiljem esines mitme kunstinäitusega Tallinnas ja ka mujal. Peale teist maailmasõda töötades Tallinna linna reklaambüroos, valmistas tähtpäevadeks plakateid ja suuri riigitegelaste portreesid linna kaunistamiseks.

Türi vana keskkooli seina ilustas Viktor Turpi maal "Kalevipoeg Pihkvast laudu toomas".

Viktor Turp esines 1985.a. ulatusliku kunstinäitusega Tallinnas, mis oli pühendatud tema 80. sünniaastapäevale. Vanaduse päevi veedab kunstnik oma suvilas Aruheina tänavas Muugal.

Türil,
november 1986.a.

Juhan Saare
Juhan Saare
Seminaris Johannes Hammer

EESTI PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 13239

FK 13239 - 1

"Onkul" külas. Keskel klassijuhataja
G. Kuldvere abikaasa ja pojaga. G. Kuldvere
õe süles.

Praamil Vintust Kõivastusse

Maasi Ordylossi varemetel.

Muhu tuulik ja kirik.

Lingissepast Vilsandile.

Kuressaare pargis

Kuressaare pargis limonadi joomas.

Klassijuhataja Georg Kuldvere.

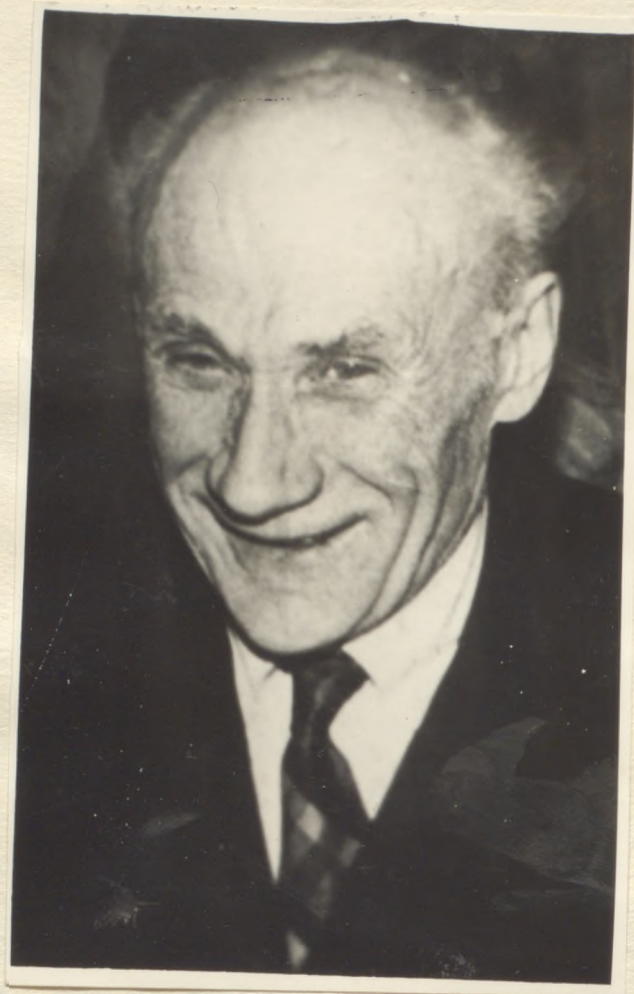
BEETI PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K 13259

Artur Thom silkitab haudujat emahakka.

Haha pesa

FK 13239 - 2

Kunstnik Viktor Turp keskeas

FK 13239 - 3

Kunstnik Viktor Turpi suvila aias Merugal.
 Vasakult: Viktor Turp, klassikaaslane Julie Klemets, V. Turpi
 tütar Tüna ja klassikaaslane August Saukas.

Narukajaka pesa

EESTI PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND *K 13239*

FK13239-4

Õpetaja Dükvart 1922/1923.õp.a

FK13239-5

Joonistamisõp, kunstnik Gustav Mootse
1921-1924.

Seminari segakoor 1923/24. õppeaastal
keskel õpetaja Evert Mesiäinen

õpetaja Cyrillus Kreek 1919/20. õp.a.

PK13239-6

FK 13239-7

Seminari orkester 1921-1923. a

Ees rasakult Roosvald-Loostar, Karl Halbau-Oglas
 Teinurida: Karl Hun Hans Hirsveldt-kalda Ferdinand Saar,
 August Saukas, Richard Vilmanen, Johannes Kinnmann, Richard Pelfeldt,
 J. Kõen-Hirvilo; Kolmas rida: Alfred Parijõgi-Ilvik, Friedrich-Paidu Kalmüller-Palmar,
 Villem Küber, Hallamaa, Johann Esthammer-J. Saare, Karl Kealep, Upsi, Jaan Kärje
 Artur Koorit.

FK 13239-8

Seminari laulukoor 1921-1922. keskel õpet. R Vilmanen

Seminari orkester 1920.a. kevadel Mallors

Eesraskult: Friedrich Saar, Johannes Veinmann- Väinaste
 Richard Pelfeldt. Teine rida: Villem Klübnr-Hallamaa, August
 Saukas, Karl Aun, Viktor Türip, Roosvald-Roostar,
 Kolmas rida: Toomas Tärjas, Karl Aalbau-Oglas, Ewert
 Tamm ja Orkestrijuht Artur Koort

Rakvere keskkoolide vaheline segakoor 1923 aastal FK 13239-9
 keskel noorijuht Artur Koort ja õpetajate esindaja R. Vilmanen